

Helena Franaszek

WPROWADZENIE

Artykuły zamieszczone w niniejszym numerze „Państwa i Społeczeństwa” przedstawione zostały na X Międzynarodowej Konferencji Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w ramach sekcji tematycznej „Prawa człowieka w procesie tworzenia i stosowania prawa”, w dniach 14–15 VI 2010 r.

Każdy człowiek jest podmiotem szeregu praw i wolności politycznych, ekonomicznych i społecznych. Stanowią one wartość, której ochronie i urzeczywistnieniu ma służyć porządek prawny. Na gruncie Konstytucji RP z 1997 r., dla określenia konstytucyjnego statusu jednostki, podstawowe znaczenie ma rozdział 2, zatytułowany „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”. Zasadami podstawowymi, stanowiącymi idee przewodnie systemu praw i wolności, są: zasada godności człowieka, która jest przyrodzona i niezbywalna a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych; zasada wolności oraz zasada równości wobec prawa. Konstytucja określa zakres podmiotowy praw i wolności, a także ramy i zasady dopuszczalnych ograniczeń, których konkretyzacja dokonywana jest w ustawach oraz orzecznictwie sądowym.

Szczegółowe omawianie systemu praw i wolności człowieka i obywatela nie mieści się w ramach tego opracowania. Warto je jednak przypomnieć, tym bardziej, że do wielu z nich opracowania te mają bezpośrednie odniesienie. Konstytucja wymienia:

- prawa i wolności osobiste, do których zalicza: prawo do życia, nietykalność osobistą, prawo do rzetelnej procedury sądowej, prawo do prywatności, wolność przemieszczania się, wolność sumienia i religii, wolność wyrażania poglądów i opinii;
- prawa i wolności polityczne: prawa związane z udziałem w życiu politycznym (prawo do głosowania w wyborach i referendum, prawo kandydowania w wyborach, prawo inicjatywy ustawodawczej, prawo dostępu do służby publicznej, prawo do informacji publicznej, prawo składania petycji), wolność zgromadzeń, wolność zrzeszania się;
- prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne, a wśród nich: prawo własności, swoboda działalności gospodarczej, uprawnienia pracownicze, prawo do zabezpieczenia społecznego, prawo do ochrony zdrowia, prawo do nauki, prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.

Konkretyzacji konstytucyjnych praw i wolności dokonują ustawy zwykłe.

Normy ustaw i innych aktów normatywnych muszą być zgodne z Konstytucją RP i służyć realizacji jej treści. W sytuacjach, gdy postanowienia Konstytucji RP są sformułowane w sposób jednoznaczny i na tyle precyzyjny, że możliwe jest ich stosowanie w konkretnych przypadkach, normy konstytucyjne mogą być stosowane bezpośrednio, bez potrzeby ich konkretyzacji w ustawie. Najczęściej jednak mamy do czynienia ze współstosowaniem normy konstytucyjnej i norm ustawowych regulujących szczegółowo daną kwestię.

Podstawowym środkiem ochrony praw i wolności jest droga sądowa. Wymienić tutaj należy następujące regulacje zawarte w Konstytucji RP: prawo do sądu (art. 45), prawo do wynagrodzenia szkody wyrządzonej bezprawnym działaniem władzy publicznej (art. 77), prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji (art. 78). Ponadto ochronie praw i wolności służą: skarga konstytucyjna (art. 79) oraz wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 80).

Adresatem praw i wolności są władze publiczne. Należą do nich między innymi organy administracji publicznej (rządowej i samorządowej) oraz inne podmioty, które na podstawie przepisów ustawowych lub zawartych porozumień uzyskały prawo wykonywania władzy publicznej. Obywatel ma prawo domagać się działania zgodnego z prawem, wskazania podstawy prawnej, na której administracja opiera swoją działalność wobec niego.

Prezentowany zbiór artykułów zawiera opracowania poświęcone różnym przejawom stosowania prawa przez organy administracji publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem konkretyzacji i ochrony praw człowieka w procesie stosowania prawa. Autorzy artykułów podkreślają trudności pojawiające w procesie stosowania prawa, wynikające ze złej jakości tego prawa (Jerzy Paśnik), a także trudności z wyegzekwowaniem przez obywateli przysługujących im praw (Klaudia Krężolek). Przedstawiają także instrumenty prawne wprowadzone w ustawodawstwie zwykłym, służące realizacji praw i wolności obywateli (Irena

Czaja-Hliniak, Stefan Poździoch). Ponadto, Tomasz Pistol, kończąc rozważania na temat instytucji wyłączenia a prawa do własności jako prawa człowieka, postawił istotne pytanie, czy wyłączenie jest naruszeniem prawa człowieka czy też pozostaje koniecznością, która kosztem jednostki realizuje dobro ogółu i czy dopuszczalność takiej ingerencji zasługuje na usprawiedliwienie, natomiast Krystyna Celarek wskazała nowe regulacje prawne, dotyczące udostępniania i przekazywania informacji – co niewątpliwie stanowi gwarancję urzeczywistnienia prawa do informacji publicznej.

Wśród opublikowanych prac znajdują się także prace poświęcone działalności orzeczniczej sądów administracyjnych i sądów powszechnych, która to działalność ma istotny wpływ na wykładnię prawa i jego stosowanie. Andrzej Buczek przedstawił więc kształtowanie się linii orzecznictwa w przedmiocie wyłączenia, która, jego zdaniem, jest błędna. Nie zgodził się także z tezą o dopuszczalności poprawiania prawa przez sądy. Z kolei Ryszard Szostak, analizując obowiązujący stan prawny i realizację prawa do sądu w zakresie sporów związanych z udzielaniem zamówień publicznych wykazał, że przyjęte rozwiązania prawne (KIO) nie spełniają koniecznych standardów niezależności i niezawisłości.

Pragnę zwrócić również uwagę na artykuł Grzegorza Kościelniaka. Autor ten przytoczył przykład inicjatywy RPO (z 2006 r.), dotyczącej powołania Rady Stanu jako organu opiniodawczego w procesie stanowienia prawa. Przedstawił zasady organizacji i funkcjonowania tego organu. W kontekście podejmowanych tu problemów, nasuwa się bowiem refleksja, czy jego powołanie nie poprawiłoby jakości naszego prawa.

Zapraszam do lektury.